Konfiscirani izvodi
IV
53312

Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto VIII. Štev. 1.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
Naročnina četrtletno 15 din
za pol leta 30 din
za vse leto 60 din
Posamezne številke 1.50 din
V zamejstvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, dne 6. januarja 1939.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
Poštnočekovni račun:
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo
Oglasi po tarifu
Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

„Slovenska beseda“ naprednih Slovencev

S tem pridevkom je počastil neki ljubljanski dnevnik v novoletni številki tednik, ki izhaja v Ljubljani z naslovom »Slovenska (!) beseda« in je po besedah tega dnevnika »glasilo bivšega bana (pozabil je povedati dr. Jevtićevega) in ljubljanskega župana (t. j. občinskega predsednika) dr. D. Puca in njegove skupine, v kateri je vidna glava dr. Milan Kourn«. V ti »Slovenski (!) besedi« smo brali uvodnik z naslovom »Krenimo na boljše!«, ki ga je napisal sam dr. Dinko Puc. V tem sestavku je pa toliko duhovitosti, da je treba, da se vsaj ob nekatere zadenemo.

Dr. Puc piše, da se je večina Srbov, Hrvatov in Slovencev po svetovni vojni združila v novi državi in da se za Slovence šele od tega dneva začenja zgodovina samostojnega življenja. Kako si dr. Puc predstavlja samostojno življenje, ni povedal, povedal tudi ni, v kakšnem pogledu naj bi bilo to novo življenje samostojno. Da so bili Slovenci v državnem oziru resnično samostojen in neodvisen narod že pred 1200 oziroma 1300 leti dotlej, dokler še niso pridružili rimsko-nemškemu srednjeveškemu rajhu kot **zavezniki** in ne kot podjarmljeni, in so priznanje državne samostojnosti ohranili vsaj formalno do poznega srednjega veka z ustolitvijo koroških vojvod, je dokazal slovenski zgodovinar dr. Mal v študiji, ki smo jo omenili v zadnji številki. Če gre za kulturno samostojnost, so jo začeli Slovenci živeti že leta 1551., ko je izdal Trubar prvo slovensko knjigo, če gre za gospodarsko samostojnost, so jo Slovenci imeli tiste čase, ko še ni bilo pri nas povojnih nacionalizatorjev podjetij in centralizma, več kot pozneje, ko nam je bilo uničeno vse naše zadrugarstvo in denarništvo in smo zgubili izhd na morje ter svoje upanje, Trst. Ni res, da je naša zgodovina »zgodovina životarjenja, trpljenja, sentimentalnosti in solzarjenja«. To se pač zdi dr. Pucu, čemu se pa ne čudimo. Treba je pa povedati, da je tako besedovanje malitev slovenstva in nepoznanje slovenske zgodovine, ki je pač vredna, da jo vsak, ki hoče po slovensko pisati, vsaj povrh pozna. Zemljepisja ne ve, da »Zagreb, ko **ni bil večji** od Ljubljane, jo je prekosil takoj prve mesece po prevratu in je postal trgovinsko in denarno središče za vse prečanske kraje«, pač pa ve zemljepisje, da je že leta 1900. imel Zagreb 57.930 prebivalcev, Ljubljana pa 36.647, leta 1928 je imel Zagreb še enkrat toliko ljudi kot Ljubljana. Slovenska »Narodna vlada«, pravi dr. Puc, da je ščitila avstrijsko krono in ji to zameri. Ali naj bi bila relacija med krono in dinarjem — krona je imela takrat, ko je bila za dinar zamenjana enak kurz v Švici kot dinar — še bolj »ugodna« kot je bila, torej namesto 1:5 mogoče kar 1:500, tako da bi Slovenci dobili za 500 kron en sam dinar, medtem ko je celo Italija dala za 1 krono 70 centezimov, kar je svoje dni pomenilo okoli 3 in pol dinarja? Kako je slovenska »Narodna vlada« »zapravila Koroško«, ve vsak, kdor je prebral znameniti sestavek, ki ga je napisal vseuč. prof. dr. Tomšič pred nekaj leti v »Slovenskem pravniku«. »Intrigantstvo je cvetelo na tihem«, a javno smo se čudili, kako je mogoče, da centrala izrablja ta položaj in izigrava eno stran proti drugi« — modruje bivši Jevtićev dravski ban! Res je spletkarjenje cvetelo, kje in kako pa vedo neki ljudje menda prav dobro. Pa še cvete in se je zarilo pri nas tako globoko, da bo treba ne le plevel poruvati, ampak z ostrim lemežem preorati moralno »gmajno«. Krono je pa postavil omenjeni sestavek na glavo, ko pravi, da naj bo »vse naše delo posvečeno najprej moči Jugoslavije, potem šele našim slovenskim interesom«. Če so Slovenci tudi sestavni del Jugoslavije, bi se to reklo hišo zidati od strehe navzdol. Če so deli trdni, je trdna celota. Misleč človek, ki mu je logika glavno, ne pa kaj drugega, ve, da le iz prištevnikov nastane znesek! Ker smo se že preveč ukvarjali s »Slovensko (!) besedo naprednih Slovencev««, napravimo piko.

Sicer je pa prav ta na koncu navajana Pucova izjava prav tako značilna kakor zanimiva, posebno v teh dneh. Saj stavi kar naravnost državo nad narod, postavlja torej nauk, po katerem ima država pravico, da na primer uniči narod ali narode, ki so ji na potu. Po dr. Pucu je torej država prvo in sama sebi namen, narod pa nekaj drugotnega. Ponekod tudi tako delajo glede na naše manjšine, in dr. Puc je to očitno hudo všeč. Mi pa, in z nami demokratje po vsem svetu, smo seveda kar najbolj nasprotnega mnenja. Narod in njegova telesna in duhovna blaginja je prvo za nas, država nam je pa samo sredstvo, da dosežemo ta namen, in samo toliko jo priznavamo, kolikor nam more in hoče služiti pri tem namenu.

Tisti, ki ni pred dvajsetimi leti spal političnega spanja, je lahko opazil, da so neki narodi prav zaradi tega zelo bučno razdrli veliko monarhijo s starodavno vladarsko rodovino na čelu. In nekateri politiki so se iz tistih dogodkov tudi marsičesa naučili.

Res pa je, da jih je še več, ki se niso iz njih prav nič naučili.

Dr. I. Š.:

Važna razsodba upravnega sodišča

Upravno sodišče v Celju je dne 20. decembra 1938 razpravljalo, dne 31. decembra 1938 pa mi je dostavilo pismeno sodbo o zadevi predsednika Slovenskega kluba na ljubljanski univerzi cand. iur. Bajuka Staneta zaradi policijske kazni. Zaradi splošnega pomena navajam besedilo sodbe in izrabljam to priložnost, da se v svojem in — nedvomno v imenu vseh akademskih društev — prav lepo zahvalim vsem tistim, ki so se v tej stvari zanimali za razvoj in prispevali z gradivom. Sodba se glasi(v dobesednem izvlečku):

A 213/38-9

V imenu Njegovega Veličanstva Kralja!

Upravno sodišče v Celju je pod predsedstvom predsednika upravnega sodišča dr. Ivana Likarja, v prisotnosti upravnih sodnikov Mulačka Rajka in Mašiča Stanka, dalje sod. pripravnice Pregelj Nataše kot zapisnikarice, na tožbo Bajuka Staneta, can. iur. iz Ljubljane, zastopanega po dr. Ivu Štempiharju, odvetniku na Jesenicah, zoper odločbo kr. banske uprave v Ljubljani z dne 26. maja 1938, II/2, št. 3119/1 zaradi obsodbe zaradi prekrška po § 23. zakona o društvih, shodih in posvetih, po dne 20. decembra 1938 izvedeni javni razpravi, in sicer po zaslišanju poročila sodnika-poročevalca ter po izvajanju Hočevarja Mirka, odvetnika v Celju, v imenu dr. Štempiharja in v odsotnosti redno vabljenega toženega oblastva,

razsodilo:

Tožbi se ugodi in se napadena odločba razveljavi kot nezakonita.

Razlogi:

Uprava policije v Ljubljani je obsodila tožitelja s kazensko razsodbo z dne 20. 4. 1938, Pov. št. 1704/3 po § 36. zakona o društvih, shodih in posvetih na globo 500 din, eventualno na deset dni zapora zaradi prekrška po § 23. cit. zak., ker je sklical kot predsednik akademskega društva »Slovenski klub« za dneva 24. marca in 7. aprila 1938 obakrat ob 20. uri v prostorih restavracije »Štrukelj« v Ljubljani členske sestanek s predavanji. Ti sestanki, oziroma ta predavanja so se vršila ob udeležbi: dne 24. marca okoli 40 članov, dne 7. aprila 1938 pa okoli 80 členov in niso bila predhodno prijavljena policijski upravi. Prekršek je imela uprava policije za dokazan po lastnem priznanju tožitelja in po izpovedbah prič.

Tožiteljevo pritožbo proti tej razsodbi je kr. banska uprava zavrnila z odločbo z dne 27. maja 1938, II/2, Št. 3119/1. V utemeljitvi te svoje odločbe navaja kr. banska uprava, da se more načelo, ki ga je tožitelj uveljavil, da so namreč akademska društva odgovorna za svoje delovanje le univerzitetni, ne pa politični oblasti, upoštevati le, kolikor ta društva delujejo v okviru univerze na akademskih tleh. Kolikor nastopajo navedena društva izven univerzitetnih prostorov, pa so podvržena tudi predpisom zakona o društvih, shodih in posvetih. Proti tej odločbi je vložil Baju Stanislav v zakonitem roku tožbo na upravno sodišče zaradi bistvene pomanjkljivosti postopanja in nepravilne uporabe zakona.

(Tu sledi navedba vsebine tožbe, ki se lahko izpusti, ker se v nadaljnjih razlogih sodbe upravnega sodišča nahajajo njeni sledovi in bi se to poročilo s ponatiskom celotne sodbe samo brez potrebe razvleklo.)

Upravno sodišče je o tej tožbi sledeče razmotrivalo:

Po podanem dejanskem stanju gre v danem primeru predvsem za spor o vprašnju, ali veljajo za akademska društva izključno določila občne univerzitetne uredbe z dne 11. decembra 1931, Sl. l. št. 212/18, in uredbe o društvih univerzitetnih slušateljev z dne 20. aprila 1934, Sl. l. št. 497/61, najsi delujejo društva na univerzitetnih tleh ali zunaj njih, ali pa veljajo za njihovo izvenuniverzitetno delovanje poleg določil navedenih uredb tudi določila zakona o društvih, shodih in posvetih.

Toženo oblastvo se navaja za upravičenost zadnjega naziranja, ki ga zastopa, nobenega predpisa, tožitelj pa se sklicuje na člen 13. ustave, ki statuira načelno popolno svobodo združevanja, omejeno le, kolikor določa zakon, ki pa je za akademska društva le zakonita občna univerzitetna uredba, oziroma uredba o društvih vseučiliških slušateljev. Nadalje se sklicuje na določila §§ 2. in 20. društvenega zakona, po katerih naj bi veljala določila tega zakona le za društva, ki se ustanavljajo s sodelovanjem upravnih oblastev po društvenem zakonu, oziroma po katerih naj bi bila akademska društva izvzeta iz določil društvenega zakona.

Nesporno je, da je pravica združevanja po določilu člena 13. ustave omejena le toliko, kolikor to določa zakon, predvsem zakon o društvih, shodih in posvetih in morebitni posebni dotični zakoni. Nesporno je tudi, da se imajo izjeme od načelne svobode združevanja strogo tolmačiti in da se ne smejo uporabljati tudi na druge primere, ki v zakonu niso izrečno označeni. Tožitelj pa nima prav, kolikor je mnenja, da govorita §§ 2. in 20. društvenega zakona v njegov prid.

Res ima zakon o društvih, shodih in posvetih v prvi vrsti pred očmi društva, katerih ustanovitev se prijavi po § 2., oziroma društva, za katera je potrebna dovolitev po § 12. in sl., ali ta društva niso edina, ki spadajo pod določila njegovega prvega poglavja. Iz besedi § 20. v začetku »Pod odredbe tega poglavja ne spadajo...« sledi namreč, da so podvržena določilom navedenega poglavja načeloma vsa društva, naj se ustanove na kakršen koli način. Izvzeta so le tista, ki so v § 20. izrečno in taksativno navedena, ta pa so: 1. verske skupnosti usvojenih in priznanih veroizpovedi in njih verske združbe, osnovane na zakonih; 2. združbe in društva trgovinskega in gospodarskega značaja, osnovana po odredbah zakonov, ki veljajo zanje, in 3. združbe in skupnosti javnega prava, ki so ustanovljene po posebnih zakonih.

Akademska društva ne morejo spadati k združbam pod 1. in 2., ne spadajo pa, čeprav obstoje zanja posebne, na zakonu o univerzah sloneče uredbe, tudi pod točko 3. Akademska društva namreč niso ne združbe ne skupnosti javnega prava. Da bi to bila, bi morala izvrševati kake javne naloge javne uprave, razen tega pa bi morala biti njim v prid statuirana obveznost členstva s strani

Modno blago

Nogavice, rokavice, vsakovrstno damsko in moško perilo, žepni robci, brisače, ščetke, krojaške in šiviljske potrebščine kupite

najugodneje pri

Peteline, Ljubljana

ob vodi, blizu Prešernovega spomenika

univerzitetnih slušateljev, ki je poleg nekaterih drugih zakonov, posebno upravičenosti združbe izdajati splošno obvezne odredbe, eden glavnih zakonov združb javnega prava. Navedenim društvo mne pripada nič od tega in jim zato tudi ne gre značaj združbe javnega prava, zato bi po tem določilu § 20., točka 3. ne bila izvzeta iz določil društvenega zakona.

Kljub temu pa zakon o društvih za akademska društva ne velja niti za njih delovanje itd. izven akademskih tal.

Po § 41. zakona o univerzah z dne 28. junija 1930, Sl. l. št. 134/22, je bil pooblaščen minister za prosveto, da predpiše v soglasju s predsednikom ministrskega sveta **občno uredbo univerz, katere določila se morejo spremeniti samo z zakonom.** Ta občna uredba naj bi predpisala **pravice in dolžnosti** univerzitetnih oblastev, učiteljev, administrativnega in ostalega osebja in **slušateljev,** natančnejša določila o nižjem in višjem disciplinskem sodišču, število stolic na posameznih fakultetah, kakor tudi naziv stolice, način volitev učiteljev in ostalega osebja itd. Pooblastilo po tej zakoniti določbi je bilo tedaj stvarno neomejeno.

V skladu s tem pooblastilom je bila izdana dne 11. decembra 1931 in v Sl. l. pod št. 212/18 iz leta 1932. objavljena občna univerzitetna uredba in na podlagi njenega člena 212. dne 20. aprila 1934, Sl. l. št. 467/61, še uredba o društvih univerzitetnih slušateljev. Občna univerzitetna uredba in uredba o društvih univerzitetnih slušateljev sta glede na navedeno pooblastilo zakoniti, oziroma imata moč zakona in sta nasproti zakonu o društvih lex posterior in poleg tega še lex specialis, po znanem pravilu pa taki poznejši predpisi derogirajo prejšnje splošne predpise, kakor je društveni zakon. Pravilo lex posterior specialis derogat legi priori generali po večinski teoriji ne velja sicer brez izjeme in je treba v vsakem primeru preiskati, ali je bil posebnemu zakonu res namen razveljaviti prejšnji splošni zakon. Glede akademskih društev pa se da namen, postaviti zanje splošna določila društvenega zakona izven veljave, nedvomno posneti iz določil cit. uredb.

Te uredbe urejujejo namreč izčrpno vso tvarino, ki jo vsebuje društveni zakon glede ustanavljanja, obstoja, delovanja in prenehanja društev, vsebujejo pa tudi točne odredbe glede nadzorstva nad njimi ter je prepuščajo le univerzitetnim oblastvom. Ta nadzorstvena pravica univerzitetnih oblastev se urejuje v členih 206., 207., 209., 210., 211. in 213. občne univerzitetne uredbe in v členih 38., 45., 53., 62., 76., posebno pa v čl. 79. uredbe o društvih univerzitetnih slušateljev, in to **tako na široko in obsežno, da za paralelno nadzorstveno pravico obče-pravnih oziroma policijskih oblastev ni več potrebe in ne možnosti.** To velja tudi za delo akademskih društev zunaj območja univerze; kajti **nobena od cit. uredb omejitve** pristojnosti akademskih oblastev **na območju univerze ne pozna.** Edina omejitev delovanja omenjenih društev na univerzitetna tla je odrejena v členu 38. uredbe o društvih akademksih slušateljev, ta pa se na naša le na redno, oziroma izredne skupščine slušateljev po §§ 33. in 36. te uredbe, katerih dnevni red pa je določen s čl. 41. (Podčrtana mesta podčrtal pisec.)

Za akademska društva veljajo tedaj le določila že večkrat omenjenih uredb in ne tudi določila društvenega zakona. Obče-pravna, oziroma policijska oblastva morejo za to morebiti ugotovljene kršitve društvenih predpisov po akademskih društvih le prijaviti akademskim oblastvom zaradi poslovanja po univerzitetnih odredbah glede akademskih društev, nimajo pa pravice sama izvrševati nadzor nad delovanjem teh društev in sama kaznovati prekrške proti predpisom o akademskih društvih. (Podčrtana mesta podčrtal pisec.)

Napadena določba, ki je potrdila prvostopno kazensko razsodbo proti tožitelju, je tedaj nezakonita. Nezakonita pa bi bila ta odločba v danem primeru tudi tedaj, če bi se v nasprotju z gornjimi izvajanji menilo, da vendarle štejejo določila društvenega zakona. V tem primeru bi se namreč moglo govoriti eventualno le o kršitvi določil § 7. društvenega zakona, ki predpisuje za društvene skupščine dolžnost prijave teh skupščin obče-upravnemu oblastvu, ne pa o kršitvi določil § 23. cit. zakona, ki govori o prijavi posvetov in shodov. Kajti sestanke izključno društvenih členov v prosvetne ali zabavne namene ni mogoče imeti za posvete ali shode po §§ 22. in sl., saj jim ni namen se o čem posvetovati. Taki sestanki društvenih članov spadajo namreč v smislu besedila člena 206. občne univerzitetne uredbe v področje akademskih društev in se morajo tedaj šteti za neke vrste društvenih skupščine. Če pa bi se domnevalo, da sestanki členov v gornje namene niso društvene skupščine v smislu § 7., tedaj bi se morali v smislu odstavka 3. tega določila imeti za navadne sestanke v prosvetne namene ali v zabavo in bi zanje veljali obči policijski predpisi in ne predpisi zakona o društvih, shodih in posvetih. Kaznovanje zaradi prekrška po § 23. zakona bi bilo tedaj tudi v tem primeru nemogoče in protizakonito.

Tožbi je bilo tedaj ugoditi že iz razloga, ker ni zakonite podlage za nastop obč-eupravnih, oziroma policijskih oblastev proti delovanju »Slovenskega kluba« na univerzi v Ljubljani, čigar predsednik je tožitelj, in se upravnemu sodišču ni bilo treba baviti še z ugovori o pravilnosti postopanja upravnih oblastev, ki so do zadnjega dopuščala členske sestanke akademskih društev brez predhodne prijave upravi policije, ki so sedaj opustila vsako sporočilo o spremembi svojega nazora v tem pogledu, in da so bili članski sestanki »Slovenskega kluba« pravilno prijavljeni nadzornemu oblastvu: univerzitetnemu oblastvu.

Celje, dne 21. decembra 1938.

Pečat.

Zapisnikarica: **Pregelj Nataša** l. r. Predsednik: **Dr. Likar Ivan** l. r.

„Če je človek iz dveh svetov"

Slovensko-ameriški pisatelj Louis Adamič je znan zlasti po knjigi »The Nativés Return« (Vrnitev domačina), ki jo je napisal v Ameriki, potem ko se je tja vrnil po obisku svoje stare domovine. Knjiga je vzbudila precej hrupa, ponekod tudi odpora. Pred kratkim je izdal Adamič novo knjigo «Moja Amerika«. Knjiga je v nekem pogledu dopolnitev prve in hkratu nekakšen obračun z nasprotniki. Iz te knjige je prevedla Olga Grahorjeva za »Ljubljanski zvon« daljši odstavek. Del tega odstavka, ki opisuje všečne in nevšečne pojave ob izidu knjige »Vrnitev domačina«, ponatiskujemo, ker je v marsičem značilen za nas in naše razmere. — Ur.

Kmalu po objavi so se mi začele dogajati vse vrste čudne stvari v zvezi z »Native's Return««. Mesece sem dobival 20—50 pisem na dan, po večini tkzv. »pisem občudovalcev«, pa tudi ne malo kritičnih in žaljivih. Z veseljem sem čital prva, a druga so me bolj zanimala. Bila so skoraj izključno od mojih jugoslovanskih rojakov v Združenih državah. Srbi so bili razburjeni in ogorčeni, ker sem v zadnjem delu knjige kritiziral diktaturo in napovedal, kar se je pozneje zgodilo. Pošiljali so mi izrezke iz srbskih časopisov, izhajajočih v Združenih državah, ki so me imenovali izdajalca, lažnivca, agenta istočasno Stalina in Mussolinija. L. 1934. in 1935. letu sem dobil iz srbskih virov kakšen tucat grozilnih pisem, ki so se mi zdela po večini histeričen bluf; toda iz previdnosti sem preživel večji del teh dveh let v 24. nadstropju nekega newyorškega hotela, kjer nihče ni mogel mimogrede streljati name skozi okno in kjer me nihče ni mogel doseči, ne da bi me bil prej poklical po telefonu. Nekaj je bilo newyorških Srbov, ki so ostajali ponoči pokoncu in me telefonsko poklicali ob dveh ali treh, da bi imeli zadovoljstvo, da so zmotili moje spanje in da so mi dali kak vzdevek, ki ga ne kaže natisniti. Taki klici so bili pogosti tudi podnevi. Nazadnje sem bil prisiljen, da se posebno dogovorim s telefonistkami, tako da je bilo konec teh nadlegovanj.

Vsaj dva slovenska časnika, posebno eden, ki izhaja v Clevelandu, in kakih 200 pisem slovenskih vseljencev v raznih večjih ameriških mestih so me napadali zaradi prvega dela moje knjige, v katerem popisujem Slovenijo in pripovedujem o svoji družini, poroki svojega brata in smrti svojega strica. Po njihovem mnenju so naredila ta poglavja dobremu imenu Slovenije in slovenskih vseljencev v Ameriki neskončno škodo, ker da predstavljam deželo, kakor da prebiva v njej praznoverno, napol pogansko ljudstvo. Duhovnik neke slovenske cerkve v Clevelandu toliko da ni klical božje jeze name. Ko sem prišel v Cleveland, ki je največja slovenska kolonija v Združenih državah,

---

Dr. Jos. Regali:

Ob dvajsetletnici slovenske „Narodne galerije"

(Nadaljevanje.)

Da je jugoslovenom slovenska »Narodna galerija prav kakor slovenska univerza bila na poti, sem že zgoraj omenil, ko sem pisal o propagandi po časopisju. Neslovenska miselnost tudi takih ljudi, ki niso bili patentirani jugosloveni, se je že v začetku spotikala nad društvenimi pravili.

4. Jugoslovenarska stiskalnica.

Politični nagibi so igrali tudi vlogo na že večkrat omenjenem občnem zboru leta 1928., ko so bili pahnjeni iz odbora tisti ljudje, ki so za slovensko »Narodno galerijo« ustvarili podlage in so zanjo edini v resnici delali, čeprav se ti nagibi niso očitno pokazali in so bili mogoče deloma izrabljeni tudi iz osebnih vzrokov. Omenil sem že tudi, da je bil del odbornikov kompromisnega odbora, ki je bil izvoljen 12. oktobra 1929, denunciran, da je »protidržaven« in so šepetali, da bo »Narodni galeriji« postavljen komisar. Ko je pa začel škripati jugoslovenski vijak in so bile po vrsti razpuščene slovenske prosvetne organizacije po vsi Sloveniji ter so bile sklenjene leta 1933. »slovenske punktacije«, je prišla še šiba tako imenovane dr. Gregorinove »adrese«. Jugosloveni so hoteli prisiliti vsa društva in tudi prve slovenske kulturne ustanove, da bi podpisale dr. Gregorinovo »adreso« in z njo obsodile »slovenske punktacije« in slovenske »punktaše«. Seveda je bila dr. Gregorinova »adresa« poslana tudi društvu »Narodni galeriji«. Namigavali so, da bo vsako društvo, ki ne bi te »adrese« podpisalo, politična oblast kratko in malo razpustila. V »Narodni galeriji«, kjer je bil od meseca oktobra 1929. nekakšen kompromisni odbor, je bil en del odbora slovenskega prepričanja. Društveni predsednik dr. Fr. Windischer je predložil odboru »Narodne galerije« dr. Gregorinovo »adreso« ter povedal, da se bo sam vzdržal glasovanja o nji in dejal, da naj odbor sam odloča z večino glasov. Šlo je za las. Naša skupina je že pred sejo sklenila, da bomo dr. Gregorinovo »adreso« brezpogojno odklonili, ker je pa bilo jasno, da bo pa drugi del odbora, to je tisti ljudje, ki so prišli v odbor na občnem zboru leta 1928. in potem 12. oktobra 1929 zaradi kompromisa tudi v novi odbor, glasovali z vso zagrizenostjo za dr. Gregorinovo »adreso«, je bila stvar na tehtnici. Zato sva se z M. Sternenom zmenila, da bo pregovoril odbornika A. G. K., da bi glasoval z nami zoper dr. Gregorinovo »adreso« ali pa da vsaj ne bi prišel k odborovi seji in nam tako vsaj pasivno pomagal, da odbijemo napad jugoslovenov. Sternen je res šel A. G. K. obdelavat. Pri odborovi seji se je pa vnela huda obravnava. Dr. Mal, dr. Stele, M. Sternen, dr. Izidor Cankar in jaz — za dr. Fr. Lukmana, ki je bil seveda z nami, pa ne vem za gotovo, če ni bil na vseučilišču zaradi predavanja zadržan — smo odločno odklonili dr. Gregorinovo »adreso« in vsako kapitulacijo pred jugosloveni. A. G. K. je pa k seji prišel in je glasoval za dr. Gregorinovo »adreso« z našimi nasprotniki, ki so pa pogoreli ter ostali za en glas v manjšini. Slovenstvo slovenske »Narodne galerije« je bilo rešeno. »Slovenska Matica«, ki so jo jugosloveni tudi hoteli prisiliti, da bi glasovala za dr. Gregorinovo »adreso«, jo je pa z vsemi glasovi odklonila, ker je bil ves odbor pravega slovenskega prepričanja.

Med oblikujočimi umetniki je bilo že tiste čase precej takih, ki so se nagibali k jugoslovenom. Bili so pa to ljudje, ki kot umetniki niso veliko pomenili. Očitno pa se je pokazalo jugoslovenstvo in dravobanstvo med oblikujočimi umetniki pri nas konec leta 1934., oziroma v začetku leta 1935., ko je bilo ustanovljeno »Društvo likovnih umetnikov dravske banovine« in ko je eden izmed ustanoviteljev tega društva, Saša Šantel, v »Jutru« z dne 15. junija 1935 pisal, da ne gre, da bi bila imenovana organizacija oblikujočih umetnikov »Društvo slovenskih likovnih umetnikov« in slovesno zapisal: »Izraz Slovenija ima zame neki historičen, nesodoben zvok — ker realne Slovenije danes nikjer več ni.« Oblikujoči umetniki slovenskega prepričanja so pa ustanovili tedaj nasprotno organizacijo »Slovenski lik«. Ko ta dejstva omenjam, se mi zdi potrebno, da pripomnim, da bi bilo prav, da se na slovenstvo ne sklicuje vsak, ki pri nas rabi čopič ali dleto, kadar tako kaže, če ni res v svoji notranjosti slovenskega mišljenja vselej in povsod. Zdi se mi, da kdor je rojen Slovenec, tudi ne more ustvarjati resničnih in pristnih umetnostnih dobrin, če ne črepa iz svoje in iz duhovnosti svojega rodu in svoje zemlje; če pa zajema v resnici iz tega studenca, ga pa ne more zatajiti in ne pljuvati vanj, pa tudi takrat ne, če bi se vzpenjal res v nadnarodne višine, ki so sicer cilj vsakega močnega ustvarjalca. Vprašam še: Kdo bo spoštoval slovenstvo, če ga nosilci slovenske kulture zametavajo, taje in obračajo plašč po vetru, in kdo bo kaj dal na slovensko umetnost, če v ti umetnosti slovenstvo nima prostora? Ne gre za kakšno hejslovensko primojduševstvo, ampak gre za izpolnjevanje nravnih načel in naturnih zapovedi in če teh ne izpolnjujejo tisti, ki vodijo, potem ni pričakovati, da jih bodo upoštevale množice preprostih ljudi!

Odklonitev dr. Gregorinove »adrese« je bil povod, mogoče pa tudi še kakšne skrite spletke, da

me je neka dama v mojem hotelu poklicala k telefonu, da mi je povedala, da naj me bo sram, tako pisati o stari domovini...

Sčasoma sem tudi razumel, da so tisti, ki me napadajo, po večini samozvani intelektualci in »voditelji« jugoslovanskih vseljeniških kolonij v večjih mestih, malotni, ozki, zlobni, ki nikoli ne izpuščajo prilike, da zaženejo krik — surove kopije intelektualcev v stari domovini, brez kulturne prefinjenosti izvirnikov v Sloveniji, a obdarjeni z mnogimi najhujšimi lastnostmi ameriških grabežev, štreberjev in političnih spletkarjev. Večina mojih rojakov v Združenih državah, ki so slišali o meni in moji knjigi, niso imeli ničesar proti meni. Bili so to preprosti delavci, živeči v majhnih rudarskih in tovarniških mestih. Nekaj jih je knjigo čitalo, drugi so slišali o njej. Njihovi v Ameriki rojeni otroci so prihajali domov s srečnimi obrazi in povedali, da je učitelj pripovedoval o neki knjigi o stari domovini njihovih staršev, ki da mora biti po pisateljem opisu lep in zanimiv kraj. Kar se staršev tiče, ni učitelj še nikoli rekel njihovim otrokom nič lepšega, in jaz sem bil temu vzrok; torej so se v mnogih kolonijah od New Yorka do Montane sestajali v bratovskih klubih in sprejemali nerodno sestavljene, a globoko občutene resolucije, v katerih so se mi zahvaljevali, da sem Amerikancem opisal njihovo staro domovino tako, kakor sem jo, in me vabili, naj obiščem njihovo kolonijo in jim govorim.

Ganjen in radoveden sem šel na turnejo, ki me je peljala na zapad do Minnesote in na kateri sem obiskal 40 ali 50 mest, govoril v društvenih dvoranah in se imenitno imel, čeprav sem bil na koncu potovanja več kot na pol mrtev. Ljudje so me skoraj ubili z gostoljubnostjo in hvaležnostjo. Bili so nesrečni, da očitno ne morem biti v eni noči gost v več kot eni hiši, da ne morem jesti več kot polducatkrat na dan in popiti več vina in domačega piva, kakor sem ga. Včasih so mi rekli dobesedno: »Desetletja Amerikanci niso vedeli, kdo smo. Nekateri so nas imenovali ‚Hunkije'. Drugi so mislili, da smo Avstrijci. Toda sedaj ste jim povedali, kdo smo in od kod prihajamo. Sedaj vedo, kakšna je naša stara domovina. Sedaj ve vsa Amerika.«

Slovenski in hrvaški železorudarji okrog Eveletha v Minnesoti so organizirali veliko zborovanje in sprejem zame. Povabili so svoje finske in švedske sovseljence, katerih nekateri so čitali mojo knjigo ali slišali o njej. Bilo je pozno v aprilu, toda nekaj pred zborovanjem je divjal strašen snežen metež po Železnih gorah; vendar se je zbralo okrog tisoč ljudi — po večini, kakor so mi povedali, z okolice kakih 20 milj okoli Eveletha — v skednju podobni dvorani, ki je ni bilo mogoče kuriti. Ko so jo najeli, niso pričakovali snežnega meteža. Govoril sem jim in se tresel ves čas svojega govora; potem sem jim vsem stresel roke. Prav za prav so oni stresali mojo roko, ki je le srednje velika, s svojimi velikanskimi rudarskimi šapami, jo stiskali, jo držali ko v kleščah, medtem ko so mi izražali svoje odobravanje in stresali mojo laket kakor pumpo vodnjaka. Prihodnje jutro sem se zbudil v tuji hiši z zateklo in ranjeno roko in napol omrtvičeno laktjo, ki sem jo moral nositi nekaj dni v zanki.

Ta turneja bo vedno ostala ena najlepših točk mojega življenja v Ameriki. Za nič na svetu bi je ne dal. Bila je doživetje, enako mojemu potovanju v Jugoslavijo.

Najboljše šivalne stroje

ADLER

za dom in obrt ter posamezne dele ter kolesa kupite pri

PETELINC

LJUBLJANA

za vodo, blizu Prešernov. spomenika

Večletno jamstvo! — Pouk v umetnem vezenju brezplačen

Jasne besede je treba

»Samouprava« od 30. p. m. je prinesla na prvi strani sestavek s kategoričnim, pa tudi sicer značilnim naslovom: »G. dr. M. Stojadinović je edini zastopnik srbskega dela jugoslovenskega naroda!« V njem pripoveduje najprej, da je Združena opozicija nastopala kot zastopnica Srbov in kot taka sklenila z dr. Mačkom glasoviti sporazum od 8. oktobra 1937. Združena opozicija pa ni bila od Srbov pooblaščena, da to stori, ker da noben od njenih voditeljev ni bil »naroden poslanec«, marveč so bili vsi samo »navadni državljani«. Zato tudi ta sporazum nima nobenega pomena in veljave. Nato pravi dobesedno:

Vsak Srb želi sporazum s Hrvati, toda takšen sporazum, ki bi odgovarjal našim narodnim idealom, ki ne bi šel na škodo naše narodne in državne enotnosti, ki bi naj hkratu uzadovoljil upravičene želje Hrvatov in začunal z našimi splošnimi narodnimi koristmi, oziroma s koristmi vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev, kakor tudi mohamedancev.

Tu moramo samo reči, da so to besede, kakor jih niso prav nič drugače govorili Jevtić, Živković, Uzunović, JNS in drugi bojevniki za jugoslovenski centralizem. In prav zaradi tega se tudi naše jugoslovansko vprašanje ni pomaknilo nikamor naprej, a se ob takem splošnem programu tudi ne more premakniti. Stvarno bi pripomnili še, da so Hrvatje dovoljkrat povedali, da so za državo, da pa hočejo vse **svoje stvari** upravljati sami. Isto je namen tudi vseh pravih Slovencev. »Samouprava« bo morala torej še z bolj razločno besedo na dan, ni če bo prišla in kadar bo prišla, si bo šele pridobila resničnih zaslug za sporazum. Kajti take splošnosti že davno ne učinkujejo več. Zato vabimo »Samoupravo«, da nam napravi nekakšen podroben načrt o tem, kako si je zasnovala sporazum. Kajti — upamo vsaj! — da ima vendarle vsaj nekaj misli o načinu sporazuma, ko že tolikanj piše o njem. In mislimo tudi, da se pri tem zaveda še dveh stvari: prvič, da je pogoj vsakega pravega sporazuma popolna enakopravnost, to je konec vsakega izkoriščanja in hegemonizma, drugič pa, da te enakopravnosti po dosedanjih dvajsetletnih skušnjah ob centralističnem upravnem sestavu, posebno pa ob centralizmu financ, ne bo in ne more biti. Naj že torej kedaj »Samouprava« o teh stvareh spregovori jasno besedo! Potem se pa lahko zanese, da bodo tako Hrvatje kakor Slovenci prav radi »računali z našimi splošnimi državnimi koristmi, oziroma s koristmi vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev kakor tudi mohamedancev.«

Nadalje piše »Samouprava«:

Medtem ko se je dr. Maček sporazumel z Združeno opozicijo na federativni in plemenski osnovi, se pa pri Srbih oblikuje prepričanje o potrebi, sporazumevati se z njim na unitaristični in strankarski podstavi. Nihče v Srbiji ni za federacijo, a ni niti za strogi centralizem, ampak za široke ljudske samouprave, pri katerih more sodelovati tudi **ljudstvo**, oziroma tudi krajevno prebivalstvo, **in država**, namreč kjer pride do izraza tako volja ljudstva kakor volja države, centralne uprave. Torej Srbi se žele sporazumeti z dr. Mačkom na podstavi širokih samouprav. Razen tega nočejo, da bi se gledalo na sporazum med njimi in dr. Mačkom kot na **narodni**, ampak samo kot na **strankarski** sporazum. Namreč ne žele, da bi se imelo to za sporazum med dvema narodoma, kakor hoče dr. Maček, ampak samo za sporazum med dvema našima najmočnejšima strankama, za sporazum med Jugoslovensko radikalno zvezo in bivšo Hrvaško kmečko stranko.*

Ko gredo besede o unitarizmu in federalizmu, pogrešamo predvsem jasne opredelitve pojmov. JNS je za časov svoje vlade zatrjevala, da ni centralistična, ampak unitaristična in za široke samouprave, torej natančno isto, kar dela danes »Samouprava«. Zato ne moremo drugega reči, kakor ponoviti zgorajšnji poziv, da naj nam namreč »Samouprava« že kedaj pove, kako si misli svoje samouprave ob unitarizmu, in zlasti naj ne preide pri tem podstave vsega državnega in narodnega življenja, namreč finančne plati.

Sicer pa izvajanja »Samuoprave« hudo šepajo, če si jih ogledamo z logične strani. Če se ji zde zastopniki Združene opozicije zaradi tega neupravičeni za sklepanje sporazuma, ker niso bili takrat »narodni poslanci«, potem bi jo samo opozorili, da bi tudi Krfski pakt in sklepi Narodnega veća ne mogli imeti veljave, kajti dobršen del tedanjih pogodbenikov in večnikov prav tako ni imel **takega** pooblastila. Sicer bi jo pa opozorili na to, da na primer večine hrvaških poslancev za časa madžarske države tako ni volilo hrvaško ljudstvo po svobodnem preudarku in prepričanju, ampak pod terorjem madžaronskih oblasti, tako da bi bila taka legitimacija bolj dvomljive vrednosti. Radić je bil takrat v saboru v veliki manjšini, a nihče ni dvomil, da so srca hrvaškega ljudstva za njim. Vrednost in legitimacija pravih narodnih zastopnikov se je pač presojala po popolnoma drugih vidikih.

Prav tako je nelogična zahteva »Samouprave«, naj se sporazum med Srbi in Hrvati ne šteje kot sporazum med dvema narodoma, ampak med dvema strankama. Kajti naj se že gleda na Srbe kot pleme ali kot narod, eno je gotovo, zgolj politična stranka niso. Niti v najbolj celostnih državah, kakor v Nemčiji ali Italiji, kjer so sploh prepovedane vse stranke razen ene, ne gredo tako daleč, da bi govorili o nemški ali italijanski stranki. Če se bodo torej pogajali zastopniki **Srbov** na eni in zastopniki **Hrvatov** na drugi strani, se pač ne bo moglo govoriti, da se pogajata dve **stranki**. In pri tem nič ne pomaga skrivaljkanje, ko govori »Samopurava« skoraj samo o dr. Mačku in ne o Hrvatih. Kajti dr. Maček je dovoljkrat izjavil, da nastopa kot zastopnik hrvaškega naroda in kot tak, ne pa kot predsednik ene stranke izmed večih, je tudi od Hrvatov pooblaščen.

Torej prav na kratko: če se že govori o pogajanjih in sporazumevanju, je treba najprej pojasniti in do podrobnosti dognati vse stvari, zaradi katerih ni moglo doslej priti do sporazuma. To se pravi, povedati je treba, če priznajo vsi pogodniki **načelo** enakopravnosti in če so hkratu pri volji, dati vsa poroštva, da se bo ta enakopravnost tudi v resnici **izvajala**.

Sicer bi bilo vse skupaj samo mlatev prazne slame in za državo škodljivo zavlačevanje rešitve nujnih stvari.

---

* Podčrtalo je uredništvo.

sta začela takratni dravski ban dr. Marušič in takratni ljubljanski občinski predsednik dr. Puc pritiskati na »Narodno galerijo«. V odboru »Narodne galerije« samem je bilo večkrat slišati glasove, da imajo oblastniki gluha ušesa za podporo »Narodni galeriji«, ki pa da je navezana prav na podpore javnih korporacij. Prišla je pa vmes še zadeva zaradi zastave, ki je bila obešena iz okna nad glavnim vhodom »Narodnega doma«, ko je bila galerijska zbirka, ko je bila spopolnjena z umetninami preteklih stoletij, 22. junija leta 1933. vnovič slovesno odprta. Ker se je šele tedaj začela slovenska »Narodna galerija« bližati svojemu pravemu cilju, namreč da oznanja slovensko umetnostno izročilo in da postane shramba »dokazov, ki jih narod hrani«, je bilo naravno, da je meni in Mateju Sternenu prišlo na misel, da bi bilo dobro, če bi za odprtje galerije olepšali tudi predčelje »Narodnega doma« tako, da bi bilo v skladu s slovesnostjo. Sternenova soproga akademska slikarica Roza Klein-Sternen je po domenku z nama napravila lepo modro zastavo z umetniškim emblemom v sredi, spodaj je pa našila velike čope v beli, modri in rdeči barvi, ki so se vrstili eden zraven drugega in je za to zastavo dal denar M. Sternen sam. Takrat je bilo prepovedano v časopisih zapisati besedi »slovenski narod«, kaj pa še javno razobesiti slovensko zastavo. Ukrenila sva pa s Sternenom vse, kar je bilo treba, da je bila svilena zastava z belimi, modrimi in rdečimi čopi kakšno uro preden je bila galerijska zbirka slovesno odprta, razprostrta iz okna nad glavnim vhodom galerijske stavbe. Zastava je bila tako položena ves dan, drugi dan so pa opazili jugoslovenski slovensko tribarvanko in nastal je ogenj v strehi. Sam dravski ban dr. Marušič je poklical k sebi predsednika dr. Windischerja. Ovadil je pa stvar, kakor so pozneje pravili, neki jugosloven, ki je hodil v pritličje »Narodnega doma«, pa mogoče še kdo drugi, in je nazadnje dr. Windischer dal odstraniti to »pohujšanje«, je pa še današnji dan ta zastava nekje shranjena.

Jugosloveni in takratni jugoslovenski politični režim je hotel dobiti v društvu »Narodni galeriji« odločujočo moč in zasejati svoje seme vanj. Razpustiti društvo se niso upali, kakor so razpustili na primer Prosvetno zvezo. Če bi pa imeli odbor »Narodne galerije« v svojih rokah, bi imeli še večji uspeh pri svojih zoper slovenskih namenih. Če bi društvo »Narodno galerijo« razpustili, bi galerije res ne bilo več, slovenske umetnine, ki so po večini tako ali tako last »Narodnega muzeja«, ljubljanskega škofijskega muzeja, spomeniškega urada, ljubljanske škofije itd., bi pa vzeli lastniki nazaj. Če bi slovenske umetnostne galerije sploh ne bilo več, bi pa ne bilo tudi ne ničesar drugega. Večjega pomena za jugoslovene bi bilo, če bi na mesto slovenske galerije, torej po njihovem separatističnega zavoda, stopila **jugoslovenska** umetniška galerija, ki bi jo bil odbor, če bi bil prišel v roke takratnih oblastnikov in jugoslovenov, prav lahko naredil iz slovenske galerije.

Ozračje je postalo tako, da je v »Zborniku za umetnostno zgodovino« (XII. letnik iz leta 1933., stran 88.) tudi dr. Izidor Cankar v sestavku »Narodna galerija«, ko je poročal o na novo urejeni galerijski zbirki, ki je bila odprta 22. VI. 1933. ter omenjal sestavo »Narodne galerije«, dobesedno pripomnil: »... in odbor »Narodne galerije« bi prav ukrenil, če bi pri javnih nakupih vplival, kolikor mu je dano, da ostanejo v Sloveniji le dela, ki so pomembni členi v razvoju srbske in hrvaške umetnosti, in če bi v trenutku, ko bo ta nova zbirka godna, ustvaril tudi posebno jugoslovansko dvorano.«

(Dalje prihodnjič.)

Opazovalec

Verzi

Z narodom

Če z njim si živel, če z njim si ljubil,
nisi osebnosti svoje izgubil.
Če z njim si čutil, kje mu je nemoč,
še v zarjo šel boš z njim skozi noč.

Opomin

Kadar jih mnogo kriči,
glej na ta svet iz viišne.
Blažji postal bo njih šum,
bližje ti bodo nižine.

Vendar, prijatelj, pogum
večji takrat se mi zdi:
najti še svoje krivine.

Množica

Kroženje večno navzgor in navzdol,
mnogih duš plima, oseka. —
Mož si, če čutiš v samem sebi to bol,
ki spaja jo v eno, spet v tisoče seka.

Nove maksime

Najprej pomisli, kdo si in pa, kaj si,
nato na tisto belo bariero,
ki preskočiti je ne smeš nikdar,
če hočeš, da napraviš kariero.
Obesi na konopec prožni svojo glavo,
da v vsakem vetru našel smer boš pravo.
(Med štirimi očmi: razumen je lakaj,
če prav zadene, kdaj po volji gospdoarju
livrejo belo ali črno obleče naj.) —
Spodobnost! O beseda silna, o edina,
ki se poklica resni zmernosti spodobi! —
V načelu bodi za socialnost in pravičnost,
ki sta najlepši v pesniški podobi —:
tako mladini dal si zlati uk,
vse drugo, dragi moj, je le sumljivi strup.
Predvsem pa se varuj prevratniških idej
in to veruj, da sije sonce na trpine
in da tolažbe prave beli kruh
je skromnost, ki poteši vse skomine.
A skloni se, še preden kdo udari te po glavi:
krščansko je, da nosiš spredaj lep obraz
in čakaš, da povrneš trikrat, na svoj zlati čas.

Slovensko vseučilišče in dr. Dinko Puc

Da pokličemo nekim ljudem v spomin, kakšno stališče je zavzemal nasproti slovenskemu vseučilišču poznejši Jevtićev dravski ban dr. Dinko Puc, ki sedaj izdaja »Slovensko (!) besedo«, ponatiskujemo njegov govor o slovenskem vseučilišču, ki ga je imel v seji začasnega narodnega predstavništva dne 9. julija 1919, ko je bila debata o ustanovitvi slovenskega vseučilišča. Ta znameniti govor dr. Puc se glasi po stenografskem zapisniku takole:

»Gospodje! Jaz bom čisto kratek. Strinjam se z izvajanji gospoda poročevalca (posl. Anton Sušnik) in na splošno tudi z izvajanji gospoda predsednika (t. j. posl. dr. Karel Lončar). Popravim naj samo eno besedo; mislim, da je bil samo lapsus linguae. Govornik je namreč govoril o slovenskem vseučilišču. Gospodje! Mi smo zahtevali slovensko vseučilišče, dokler smo bili v boju z Nemci; danes pa zahtevamo **samo vseučilišče Srbov, Hrvatov in Slovencev.** (Živahno ploskanje.) **Mi nočemo, da bi bila univerza v Ljubljani prežeta s tendenco kakega separatizma,** ampak naj bo samo nov kamen v zgradbi enotnosti naše države! (Živahno odobravanje in ploskanje.) Hočemo in želimo, da se takrat, ko se urede razmere, na naših treh univerjah menjavajo med seboj dijaki in profesorji, ker sem mnenja, da je univerza v Zagrebu in Belgradu prav tako skupna vsem trem **plemenom,** kakor jim bo **skupna** univerza v Ljubljani. Univerze v Zagrebu, Ljubljani in Belgradu bodo tri žarišča kulture, ki bodo utrjevala duševno vez med nami in na ta način sodelovala na konsolidaciji države.« (Živahno odobravanje in ploskanje.)

Dr. Puc, ki je vodil v Sloveniji petomajske volitve leta 1935., je torej že leta 1919. razkril svojo dušo in je odločno bil zoper to, da bi bilo vseučilišče v Ljubljani **slovensko** in slovensko vseučilišče v Ljubljani mu je bilo **separtizem,** kakor je pozneje kot Jevtićev dravski ban preganjal separatizem. Slovenci so bili že leta 1919. zanj **pleme.** Če bi šlo po tem dr. Pucovem znamenitem govoru, bi naj bilo na slovenskem vseučilišču vsaj ena tretjina srbskih in ena tretjina hrvaških profesorjev in dijakov, slovenski profesorji in dijaki bi se pa morali raztepsti v Belgrad in v Zagreb in le ena tretjina ali pa še ne, če bi odločeval pravilni proporc, bi jih smelo biti v Ljubljani. Slovensko vsučilišče bi moralo gojiti srbsko in hrvaško znanost, znanost in znanstveniki slovenskega **plemena** bi pa stali za vrati. Seveda bi pa stali za vrati tudi v Belgradu in Zagrebu, ker v teh dveh mestih in njih vseučiliščih, ki sta vseučilišči srbskega in hrvaškega naroda, ne poznajo in niso nikoli poznali plemen, poznali so jih kvečjemu njih zoološki oddelki.

Usoda slovenskega podjetja

Dne 29. p. m. je bilo na javni dražbi prodano vse imetje Strojnih tovarn in livarn v Ljubljani. Kupilo ga je podjetje »Javna skladišča« za 8 milijonov 800.000 dinarjev, cenjeno pa je bilo na 13,074.168 dinarjev.

Glede tega podjetja bi bilo še omeniti, da je bilo prav za prav staro domače podjetje, ki se je zlilo iz treh različnih v eno. Prejšnja so obstajala dolga desetletja v vse večjem gospodarskem ozemlju Avstro-Ogrske in so mogla uspevati in se širiti ob hudi tekmi avstrijsko-nemške in češke industrije. Če kaj, je to dejstvo dovolj dokaza, da so podjetja nastala in rasla organično. Pričakovati bi torej bilo, da se bodo v Jugoslaviji, ko take industrije skoraj ni bilo, še posebno lnpo razvijala. A ne samo, da se niso razvijala, še obstati niso mogla. Medtem ko so zaposlovala spočetka nad 1000 naših ljudi, so usihala v znamenju centralizma od Vidovega dne leto za letom, in skoraj vsako leto je prineslo v podjetje pretrese, katerih nasledek je bil odpuščanje nameščencev in delavcev.

In tako je prišel konec na — bobnu! Konec, ki bi ga ne bilo in ne moglo biti, če bi nacionalnega centralizma ne bilo, če bi smeli Slovenci upravljati sami svoje gospodarstvo in svoj denar.

Slamnati možje

Energičen nastop naših državnih oblastev glede tujcev v zadnjem času daje povod našim gospodarskim krogom in njih glasilu »Trgovskemu listu«, da opozorijo na neke »gospode«, ki so razne tujce, ogrožene glede njih pravice bivanja v naši državi, prevzeli neslavno službo »slamnatih mož«. Ta služba se kaže v posredovanju in moledovanju na pristojnih mestih, da bi se tujcem le še kako omogočilo nadaljnje bivanje v naši državi in jim na ta način omogočilo še nadalje živeti na račun našega gospodarstva. Brez ovinkov razglaša »Trgovski list« posredovanje naših slamnatih mož kot narodno izdajstvo in naglašuje, da je treba s takimi posredovalci tudi temu primerno ravnati, češ »z narodnimi izdajalci se ne pogaja, z njimi se ne sme imeti opravka, njim se morajo pokazati vrata!« List nadaljuje, da je za ohranitev narodne morale nujno potrebno, da se postavljanje umazanih piskrčkov raznih slamnatih mož k narodnemu ognju ne dopušča. Slamnati možje morajo dobiti neizprosno trdi nauk, da je takšnih »kupčij« enkrat za vselej kraj, in se morajo prepričati, da se posel slamnatih mož ne izplača več. List zato poziva vsa oblastva, naj bodo še posebno odločna v primerih, kadar slamnati možje posredujejo za tujce. Tudi če bi se moglo prošnji tujca ustreči, naj se ne ustreže, če posreduje zanj slamnati mož.

Energične besede glasila naših gospodarstvenikov naj bi ne bile brez uspeha. To bi bilo prav potrebno tudi zaradi naše narodne morale, kakor list pravilno poudarja. Še bolj potrebno pa bi bilo ugotoviti, kako se je razpaslo to »slamnjaštvo« pri nas. Ta pojav namreč ni od danes, temveč se je pokazal že vprvem letu po prevratu. »Nacionalizacija« tujih podjetij mu je nudila bolj primerne podlage, da se more danes celo javno govoriti o ogražanju naše javne nravstvenosti v zvezi z donosno službo slamnatih mož. Ker je ta služba donosna in obsega mogočost še večje »zarade«, je dvomiti, da-li bi jo bilo mogoče docela onemogočiti. Odločnost oblastev pa bi mogla dati to možnost, ker te vrste trgovine ovene takoj, če ne more donašati tistega, zaradi česar se je obudila k življenju.

Mali zapiski

Prepovedana knjiga

Državno pravdništvo v Zagrebu je prepovedalo prodajati in širiti knjižico »Dimitrije Ljotić, herojski borac za istinu«, ki je izšla v Zagrebu.

Dobiček poštne uprave v Sloveniji

Čisti donos poštne uprave za l. 1937. je znašal 118.9 milijonov dinarjev. K temu donosu je prispevala Slovenija okroglih 35.5 milijonov. Ker pa nas je jugoslovenstvo obdarovalo z edinstvenim centralizmom, se seveda ta denar porablja na jugu.

Zadušena kritika

Dr. Andrej Gosar piše v zadnji številki obzornika »Dejanje v svojih »Zapiskih na robu« tole:

Kdor zaduši sleherno kritiko, se zdi kakor cestni mojster, ki bi dal z javne poti odstraniti vse kažipote, znamenja, pregraje in ograje, ki kažejo vozniku, da ve tudi po neznani cesti, kod in kako varno voziti. Razlika je samo v tem, da bi se na taki poti ponesrečili in pobili le drugi ljudje, medtem ko drvi oblastnik brez kritike tudi sam v nesrečo in prepad.

Delavske mezde in demokracija.

Po poročilu »Havasa« iz New Yorka imajo delavci v demokratičnih državah znatno višje mezde kakor v totalitarnih. Ameriški tovarniški delavec lahko kupi za svojo mezdo štirikrat toliko, kakor nemški, devekrat toliko, kakor italijanski in skoraj dvanajstkrat toliko, kakor ruski.

V znamenju celotnosti

Z zadnjim decembrom 1938 je prenehala izhajati »Germania«, vodilni dnevnik nekdanjega nemškega centruma. V zadnji številki se je poslovil zanj od bralcev Franz von Papen, to je tisti nemški katoliški politik, ki je v veliki meri pomagal Hitlerju do oblasti in ki je tudi pomagal, da je prišel konec Dollfuß-Schuschniggove Avstrije tako hitro.

Izdana načela se maščujejo.

Nemška narodno-socialistična vgoja.

V začetku tega meseca je govoril A. Hitler v Reichenbergu v Sudetskem okrožju o nemški nacionalni vzgoji. Opisal je različne stopnje, po katerih mora iti sodobni Nemec. Najprej pride vzgoja hitlerjevske mladine. Ko je ta dovršena, prevzame vojska vsakega državljana za dve leti. Pozneje pridejo v razne narodno socialistične organizacije, kakor SA ali SS in podobne, v katerih ostanejo do smrti. Vse življenje niso več svobodni, pa so vendar zadovoljni. Smešni predsodki, ki še mučijo včasih njihove očete, zginjajo z njihovega obzorja.

Nemška svoboda

Nemški okrožni voditelj Friedrich Schmidt je takole opredelil pojem nemške svobode: »Svoboda Nemca je v njegovi pokorščini.«

Italijanski antisemitizem

Švicarska »National-Zeitung« prinaša dopis svojega vatikanskega dopisnika pod naslovom: »Vatikan, antisemitizem in pravo nastrojenje italijanskega ljudstva«, v katerem opisuje notranjepolitični položaj Italije glede na protijudovske ukrepe vlade. Svoja razmišljanja končuje takole:

.... dve stvari sta gotovi:

1. Fašistični antisemitizem bo trajal dalje in sicer iz preprostega razloga, ker ni bil nasvetovan od Berlina niti ni bil narekovan od kakšnih političnih strasti, ampak od nujne potrebe, preskrbeti prostor na soncu za mlade fašiste, ki se vračajo iz Etiopije in Španije; iskali so služb, pa so bile vse zasedene od fašistov, ki so jih hoteli obdržati, zato so segli po službah, mestih in posestvih Judov.

2. Cerkev od svoje strani ne bo odjenjala v svoji obrambi krščanskega načela o enakopravnosti vseh ljudi: vsaj ne, dokler živi Pij XI.; njegova odpornost mu raste iz občutja, da je bila njegova napaka, če je postal fašizem tako močan, ker mu je kakor Hitlerju s tako imenovano spravo od 1929 pomagal k prvemu uspehu.

Nenavaden odgovor

Na Španskem je general Franco začel z novo nekako počiva. Franco bi sicer hotel začeti z novo ofenzivo, republikanci mu pa med tem z agitacijo v zaledju in z napadi na bojiščih križajo načrte. Zato utegne marsikoga zanimati razgovor med Francom in poročevalcem angleškega časnika »Associated Press«. Ta ga je namreč vprašal, zakaj se vendar republikanci še niso vdali, ko so bili vendar že tolikokrat premagani. »To je res nekaj edinstvenega v zgodovini«, je bil Francov nenavadni odgovor.

Urednik in izdajatelj: Tone Fajfar v Ljubljani.

NOV ZALOŽB V LJUBLJANI R. Z. Z O. Z. KOGRES I TRG

Priporoča

Ivana Cankarja zbrane spise

20 zvezkov z uvodi in opombami Iz. Cankarja

Ti spisi niso samo naš najobširnejši narodni tekst, ampak so najpogumnejša izpoved slovenskega duha.

Iz lastne založbe se še posebej priporočajo: F. S. Finžgarjevi zbrani spisi (8 zvezkov); Fr. Stelè, Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih; Stanko Vurnik, Uvod v glasbo; Jak. Kelemina, Literarna veda.

Poseben oddelek za pisarniške potrebščine